

Itämerensuomen koillisryhmän synkretistiset paikallissijat

MATTI LARJAVAARA

Karjalan sijasysteemissä on kummallinen aukko: allatiivi puuttuu. Ulkoisen tulosijan tehtävät on adessiivin muotoisella synkretistisellä adessiivi-allatiivilla; jokin *metsällä* on siis sekä 'metsällä' että 'metsälle'. Vepsä, lyydi ja aunus taas ovat vailla erosijoja eli elatiivia ja ablatiivia. Niiden asemesta käytetään synkretististä inessiivi-elatiivia (pääte *-s*) ja adessiivi-ablatiivia (pääteenä *-l*).

On epäilty, ettei karjalassa olisi koskaan ollutkaan yleistyyppistä *-lle*-allatiivia ja ettei ainakaan vepsänryhmän lähimmissä kantamurteissa olisi ollut erosijoja. Arvid Genetz ehdotti aikoinaan (1890: 170), että karjalassa olisi ollut alkuaankin vain **-llak*-päätteinen, siis itämerensuomessa vallan poikkeuksellinen allatiivi, ja tähän näyttää Lauri Kettunenkin ensi vaiheessa yhtyneen (1924: 99). E. A. Tunkelo puolestaan vihjaa äännehistoriassaan, että vepsänryhmän inessiivi-elatiivin ja adessiivi-ablatiivin pohjaksi sopisi olettaa vain *-ssa* ja *-lla* -tyyppiset muodot ja että kysymys erosijain katoamisesta olisi koetettava ratkaista »funktio-opillisella vertailevalla tutkimuksella» (1946: 68, 78–79, 913–914).

Epäilyt koillisryhmän sijasysteemien outoperäisyydestä voidaan kuitenkin torjua. Kuten tuonnempana käy ilmi, karjalassa on yleistyyppisen allatiivin jäänteitä ja vepsänryhmässä jälkiä ainakin elatiivista. Selvittämistä siis kaippaa vain synkretististen sijain kehitys: miten, miksi, milloin ja missä nuo uudenokset ovat syntyneet?

Nykyvepsän paikallissijasysteemin rakenne käy ilmi seuraavasta:

iness.- elatiivi	<i>kalas</i>	'kalassa, kalasta'	adess.- ablatiivi	<i>kalal</i>	'kalalla, kalalta'
illatiivi	<i>kalaha</i>	'kalaan'	allatiivi	<i>kalale</i>	'kalalle'

Kuten havaitaan, tulosijat ovat säilyttäneet pääteen vokaalin (*-le* < *-llen*, *-hV* < *-hVn* < *-hen*, ks. Tunkelo 1946: 392, 441, 287, 391, Laanest 1982: 161). Olo-erosijain vokaali on säilynyt vain suffiksien edessä: *tatasaz* 'isässään, isäs-

tään' (-z < -ns-, ks. Tunkelo mts. 369, Mark 1923: 73–76), *tatalaz* 'isällään, isältään' (vrt. *tatalez* 'isälleen'), (adverbeja:) *el'äba.iaz* 'elävältään', *kogo.iaz* 'kokonaan', *kerda.iaz* 'kerrallaan' (vrt. *edelez* 'eteenpäin', *bokalez* 'kyljelleen'); esimerkit keskivepsää (M. I. Zaitseva 1981: 232, 286).

Erosijain *t*-aineksesta ei ole jälkiä edes suffiksinetisissä asemissa (ks. esimerkkejä). Ainoa jääne erosijoista on *sid'* (*sīd'* ym.) 'siinä, siitä' (= inessiivi-elatiivi ja adverbi). Se on ksm. **sītä*-elatiivin (ja -adverbin) jatkaja; ksm. **sīnā*-muodosta ei ole vepsänryhmässä merkkiäkään. (Vepsän *sid'*-muodolla on myös 'sitten, niin' -tyyppisiä tehtäviä. Sen rinnalle onkin kehittynyt muodostukseltaan säännöllinen, analoginen inessiivi-elatiivi *siš*, *ses* ym.)

Lyydin edustus on pääpiirtein sama kuin vepsän; esim. iness.-elat. *piās* 'päässä, päästä', illat. *piähe*, adess.-ablat. *piä.i*, allat. *piä.ie*; *ūdessai* 'uudestaan' (-i 3. p:n om.liite, alk. -h, ks. Turunen 1946: 249–250), *paidažillai* 'paitasillaan' (vrt. *bokallei* 'kyljelleen'), *hä.i.iäi* 'hänellä, häneltä' (sananmuk. 'hänellänsä, häneltänsä'; vrt. *hä.i.ie* 'hänelle'); esimerkit pohjoislyydiä (Virtaranta 1986: 17, 100–103, 1963 a: 270, 289, 292).

Olo- ja erosijan yhtyminen ei ole ollut täysin luontevaa semanttista kehitystä. Tästä kertoo se, että vepsässä, lyydissä (vepsää vähemmän, Turunen 1946: 87) ja joskus aunuksessakin käytetään suomen *päin*-adverbin vastinetta antamaan iness.-elatiiville ja adess.-ablatiiville yksiyymärteinen erosijan merkitys. Liite on tavallisin konkreettisissa merkitysyhteyksissä: *kopaspā* 'haudasta', *suspā* 'suusta', *pä.ipäi* 'päältä', *kive.ipei* 'kiveltä' (vepsää, Kettunen 1943: 279–280, 332), *pezaspiäi* 'pesästä', *sūres linnaspiäi* 'suuresta kaupungista', *d'ärvelpiä* 'järveltä', *suo.ipiäi* 'suolta' (lyydiä, Turunen mts. 87, 78). Käytännettä on levikin perusteella pidettävä itse synkretistisiä sijoja uudempana, joten se ei selitä *t*-aineksen ongelmallista katoamista. Mainittakoon, että norjan- ja itälapissa, joista olo- ja erosijan oppositio on hävinnyt säännöllisen äännekehityksen tietä, hyödynnetään vepsänryhmän liitteen tapaan *ērit* (lpN) 'pois, erilleen' -partikkelia. (Prof. Mikko Korhosen henkilök. tiedonanto.)

Vepsänryhmän iness.-elatiivi ja adess.-ablatiivi näyttävät äkkiseltään loppuheiton ja sitä seuranneen katokehityksen tuotteilta: **kalalla* > *kalal* < **kalalt* < **kalalta*, samoin **kalassa* > *kalas* < **kalast* < **kalasta*. Mutta kuten Tunkelo ponnekkaasti korostaa (1946: 68, 78), *t*:n kato noista asemista ei ole säännöllistä äännekehitystä; onhan *t* (~ *d*) yleensä säilynyt *l*:n ja *s*:n jäljessä loppuheittoisissakin muodoissa, esim. *si.id* 'silta' (Zaitseva–Mullonen 1972 s.v. *süud*), *hu.id* 'huulta' (Tunkelo mts. 57), *bembel'd* 'vemmeltä' (mp.), *must* 'musta' (mts. 75), *hambast* 'hammasta' (mp.). (Kettunen, esim. 1922: 26, yrittää kyllä selittää katomuodot äännelaillisiksi.) Ja vaikka *t*:n kato olisi ollut säännöllistä kehitystä, niin miksei -*t* ole säilynyt semanttisen funktionensa vuoksi kuten esim. genetiivin -*n* yksikössä? (N. G. Zaitseva 1981: 96–97.) Erosijahan

näkyä olevan tarpeellinen kielen järjestelmässä (huom. äsken mainittu *-päi*-tyyppinen liite).

Vepsän erosijain *t:n* kato ja koko olo-erosijain synty tulisi ymmärrettäväksi, jos kehitykselle voitaisiin osoittaa jokin vahva vieraan vaikutuksen lähde (jollaista Tunkelo mts. 914 uumoilee) tai jokin tehoisa malli omasta kielen järjestelmästä. Edellisiä ei ole näköpiirissä, mutta vepsän omaksi muutoksen malliksi voisi ehdottaa lokaalisia demonstratiivadverbeja.

Ulkoiset paikallissijat ovat kaasuksina nuoria, mutta niillä on pitkäkö esihistoria *-la/-lä*-suffiksillisten paikallisilmausten adverbijohdoksina. Tältä pohjalta – riippumatta itämerensuomesta – ovat myös permiläisten kielten ja marin ulkosijat syntyneet (mordvassa ja lapissa ei ole varsinaisia ulkosijoja). Demonstratiivisten **täkälä* ja **sikälä* -tyyppisten nominien *-na/-nä*-lokatiivit ja *-ta/-tä*-separatiivit ovat kai olleet ulkosijain synnyssä eräänlaista kärkijoukkoa: ensin **täkälä + -nä > *täγälänä > sm. täällä* (ja vepsän *tägäl*) ja **tökälä + -ta > *tōγalta > sm. tuolta* (ja karjalan *tūvalda*) ym.; näin syntyneet *-lla/-llä* ja *-lta/-ltä* -loput on sitten vähitellen yleistetty sijapäätteiksi. (Allatiivi – nuorin kolmesta – on edellisistä abstrahoidun *l*-aineksen, *e*-sidevokaalin ja *-n*-latiivin päätteiden yhdistelmä.) (Hakulinen 1979: 104–105, 127.)

Täällä, -ltä, tuolla, -lta -tyypin dem.adverbit ovat nykyisissä vepsänryhmän kielissä sikäli merkillisiä, ettei niiltä puutu vain erosijainen *t*-aines vaan usein myös *-l*, joka adess.-ablatiivilla sentään on aina tallella. Näin on aunuksessakin, mikä todistaa kadon vanhaksi (karjalassa ei ole moisesta oirettakaan). Esimerkkejä: *šigä* 'siellä, -ltä' (< **siγällä, -ltä*) (etelävepsää, Zaitseva – Mulleton 1969: 273), *šiga* (keskiv., Virtaranta 1967: 118), *šiga* (äänisv., Sovijärvi – Peltola 1982: 10), *t'ägä* 'täällä, -ltä' (< **täγällä, -ltä*) (keskiv., Zaitseva – Mulleton mts. 65), *t'äga* (äänisv., Setälä – Kala – Tunkelo – Peltola 1951: 56); *šiga* (etelällydiä, Virtaranta 1967: 96), *šigä* (keskil., Barantsev 1978: 20), *šiga* (pohjoisl., Virtaranta 1963 a: 94), *t'ägä* (eteläl., Kujola 1944), *tägä* (keskil., Barantsev mts. 22), *t'ägä* (pohjoisl., Ojansuu – Kujola – Kalima – Kettunen 1934: 223), *tuaga* 'tuolla, -lta' (< **täγalla, -lta*) (keskil., Barantsev mts. 186, pohjoisl., Virtaranta 1963 b: 137); *šä* (vrt. veps. *šigä*) (aunusta, kuten loputkin esimerkit; Virtaranta 1967: 75), *šie* (Makarov – Rjagojev 1969: 21), *teä* (vrt. veps. *t'ägä*) (Satuja ja legendoja s. 56), *tiä* (Makarov – Rjagojev mts. 45), *tä* (Genetz 1884: 22), *tua* (vrt. lyyd. *tuaga*) (Makarov – Rjagojev mts. 133), *tä* (Satuja ja legendoja s. 150), *tuo* (vrt. sm. *tuolla, -lta*) (Satuja ja legendoja 292). Tällaisten tyypistymien rinnalla käytetään kaikkialla vepsänryhmässä vaihtelevassa määrin *l* (~ *l* ~ *u* tms.) -loppuisia muotoja.

Alkuperäisten **täkä-*, **sikä-* ym. -vartaloiden rakenteisiksi kuluneiden dem.-adverbien tasainen ja laaja levikki kertoo tyyppin olleen yleinen kaikkialla muinaisvepsässä, myös aunukseksi karjalaistuvassa esiaunuksessa. Muinaisvepsässä on niin ikään levikin perusteella otaksuttava olleen jo täysin kehitty-

neet iness.-elatiivi ja adess.-ablatiivi. Jos mainitut dem.adverbit olisivat muodostuneet olo-erosijain mukana, pitäisi synkretististen sijain synty iätä hyvin varhaiseksi: onhan dem.adverbien /t:ttömäksi kuluminenkin vienyt aikansa. Mutta jos oletetaan adverbien menettäneen loppu-*t*:nsä (silloin kai jo *-d*) ennen paikallissijoja, ei olo-erosijain syntyä tarvitse ajoittaa ylen varhaiseksi. Juuri muinaisvepsän **tägäl*, **tägäld*-tyyppisten hyvin suurtaajuisten partikkeliparien luulisi voineen helpostikin hioutua sama-asuisiksi muodoiksi, ensin kai jonkinlaisiksi satunnaishomonyymeiksi ja sitten yksiksi laajamerkityksiksi lekseemeiksi. Semanttisia esteitä ei tämmöisen kehityksen tiellä liene ollut: lokaaliset dem.adverbit viittaavat aina niin määräiseen — puheena olleeseen tai muuten tuttuun —, että niiden päätemäisillä muotoaineksilla harvoin on samaa viestivarausta kuin oikeilla sijapäätteillä.

Yhtä kaikki **tägäl*, **tägäld*-tyyppiset parit olivat eräänlaisia tynkäparadigmoja, jotka rinnastuivat osaan sijasarjaa, ennen muuta adessiiviin ja ablatiiviin. Niinpä kun tiuhataajuiset **tägäl*, **tägäld* ja **sigäl*, **sigäld*-parit yhtyivät merkitykseltään uudennlaisiksi *tägäl* ja *sigäl*-lekseemeiksi, vastaavat sijat alkoivat myös sulautua: **kalal* ja **kalald*-tyyppisistä adessiiveista ja ablatiiveista — ensinnä kai juuri kaksitavuisista — sukeutui synkretistinen adessiiviallatiivi *kalal*. Tapahtui sama kuin ulkosijain syntyessä: dem.adverbit vetivät perässään koko nominien joukkoa.

Ulkoisen olo- ja erosijan yhtyminen antoi mallin inessiivin ja elatiivin sulautumiselle: koska **kalald* > *kalal*, niin myös **kalast* > *kalas*. Olivathan ulko- ja sisäsijain kohtalot olleet toisiinsa kytkeytyneitä jo ulkosijain syntyvaiheista saakka (vrt. iness. **-sna* ja adess. **-lna*, elat. **-sta* ja ablat. **-lta*, illat. **-hen* ja allat. **-len*, ks. Hakulinen 1979: 103–105). Säännöllisen inessiivin ja elatiivin yhtyessä jäivät **sīn* (<**sīnä*) ja **sīd* (<**sītä*) kilpasille. Jälkimmäinen peri voiton, koska sillä jo oli lokaalisten sija- ja adverbitehtävien lisäksi tärkeä 'sitten, niin' -käyttöalansa.

Muinaisvepsän olo-erosijain kehitys siis sai alkunsa yleisestä loppuheitosta ja sekundaarista loppukadosta. Jatkuessaan kehitys palautti kieleen — semanttisten tappioiden kustannuksellakin — lokaalidemonstratiivi- ja paikallissijajärjestelmän rakenteellisen yhtenäisyyden.

Aunuksen itäisten (tai eteläisten¹) murteiden paikallissijasysteemi on päällisin puolin vepsän ja lyydin tyyppinen:

¹ Raja — siirtymävyöhyke — kulkee Vitelen itäpuolelta Nuosjärven suuntaan, siis pohjoiskoilliseen. Pohjoisimpien aunukselaisylien itäpuolella ei tätä murretyyppiä enää ole.

Itämerensuomen koillisryhmän paikallissijat

iness.- elatiivi	<i>kalas</i>	'kalassa, kalasta'	adess.- ablatiivi	<i>kalal</i>	'kalalla, kalalta'
illatiivi	<i>kalah</i>	'kalaan'	allatiivi	<i>kalale</i>	'kalalle'

Nämä murteet kuitenkin eroavat vepsästä ja lyydistä suffiksilliselta taivutukseltaan. Kuten muistetaan, vepsässä ja lyydissä on selkeä adessiivi-ablatiivin (-*la*-/-*lä*-) ja allatiivin (-*le*-) oppositio suffiksin edelläkin. Tätä vastakohtaa ei ole missään aunuksen murteessa: kaikkialla on suffiksinetisissä asemissa vain -*lle*-. (Sääntöön on – tietenkin – muutama leksikaalinen poikkeus, esim. *silläh* 'sillään, siltään, ilman' ja *ühtelläh* 'kuitenkin'.) Vepsän ja lyydin rikkumatonta sijaoppositiota siis vastaa aunuksen eteläisissä(kin) murteissa vain sananloppuisten päätteiden ero (näiden aunukselaismurteiden adessiivi-ablatiivin ja allatiivin merkitysoppositiota ei silti voi kyseenalaistaa). Sisäsijoissa ei tämmöistä neutraalistumista ole: illatiivi eroaa aina inessiivi-elatiivista. Esimerkkejä itäaunuksen suffiksillisista adessiivi-ablatiiveista: *küzü muamalles* 'kysy äidiltäsi' (Mäkriestä, Makarov – Rjagojev 1969: 83), *pidäw icelleh küzüä* 'pitää (häneltä) itseltään kysyä' (kuten ed. s. 84), *mibo hänel on nimi, vel'el'les* 'mikä hänellä on nimi, veljelläsi' (Mäkrätjärveltä, mts. 123), *häi kuoli eäreh minulleñi* 'hän kuoli pois minulta' (Nuosjärveltä, mts. 198), *jo olet jalloil'eh* 'jo olet jalkeilla' (Kotkatjärveltä, mts. 143; muoto on adverbi kuten seuraavakin), *el'äväl'eh* 'elävältään' (Pätsystä, mts. 140, vrt. vepsän *el'äba.iaz* id.).

Aunuksen läntisten (ja pohjoisten) murteiden paikallissijasysteemissä ei ole erikseen adessiivi-ablatiivia ja allatiivia, on vain yksi ulkosija:

iness.- elatiivi	<i>kalas</i>	'kalassa, kalasta'	adess.- ablat.- allatiivi	<i>kalal(e)</i>	'kalalla, kalalta, kalalle'
illatiivi	<i>kalah</i>	'kalaan'			

Adess.-ablat.-allatiivi on tavallisimmin vokaaliton (tyyppiä *kalal*); -*le* (~ -*lle*) näkyy olevan yleinen vain tietyissä paradigmoissa. Suffiksillisen taivutuksen päätte on -(*l*)*le*- kuten muussakin aunuksessa. Esimerkkejä e:ttömästä tulosijasta ja e:llisestä olo- ja erosijamerkityksisestä adess.-ablat.-allatiivista (ja ulkosijapohjaisista adverbeista): *karul sille* 'sille paholaiselle' (Satuja ja legendoja s. 14), *sille omassah jälgiperäl saimal* 'sillä omaa perua olevalla laivalla' (mts. 74), *ielepäi* 'edessäpäin' (mp.), *sille starikal* 'siltä vanhukselta' (mp.), *ukko nägi suuren kiven, pojäl sanoi: Tälle kivel lähtemmö soudamah* ' – – pojalle sanoi: Tällä kivellä – – ' (mts. 66), *täl vai sano* 'tälle vain sano' (Virtaranta 1960: 162), *allepäi ol'ii vastuau: Minä g_ol'izin piälepäi* 'allapäin olija vastaa: Minä jos olisin päälläpäin' (mts. 125) (kaikki tähänastiset esimerkit Salmista), *tšural* 'puolella, -lta, -lle' (Genetz 1884: 150), *viele* 'vedellä, -ltä, -lle' (mp.), *peäl* ~ *peäle* (*peälleñi*) 'päällä, -ltä, -lle, (-lläni jne.)' (mts. 152), *sinul* ~ *sinule* ~ *sinulles*

'sinulla, -lta, -lle' (mts. 157). Pari suffiksillista tapausta lauseyhteydessään: *mužikku sai karus toizen moizen eluo, mi hänelleh itselleh oli* 'mies sai pirulta toisen saman verran omaisuutta, kuin hänellä itsellään oli' (Virtaranta 1960: 130), *ota vai yksi tukk_itselles piäz* 'ota vain yksi hius itseltäsi päästä' (mts. 142).

Aunuksen kahtalaista edustusta on vaikea selittää itsenäisen, ts. karjalasta riippumattoman, kehityksen tulokseksi. Heikki Leskinen on kyllä verrannut aunusta, lyydiä ja vepsää suomen kaakkoismurteisiin ja inkerosiin ja nähnyt paralleelisuutta paikallissijain loppuheiton leviämisessä (1973: 219). Suomen kaakkoismurteissahan allatiivin *-lle* oli – kuten Leskinen osoittaa – parhaiten säilynyt loppuheiton leviämisen lähtöalueilla eli siellä, missä *-a* ja *-ä* olivat ehtineet lähes tyystin kulua paikallissijoista. Reuna-alueilla taas loppu-*a:n*, *-ä:n* ja sekundaarin loppu-*e:n* kato oli yhtä lailla vielä puolitiessään. Aunus on Leskisen mukaan vepsänryhmän reuna-aluetta, jossa uloimmalla kaistalla loppu-*a:t*, *-ä:t* ja *-e:t* ovat yhtä lailla huvenneet mutta jonka vepsänpuoleisella kyljellä allatiivi on keskustan eli vepsän tapaan säilynyt.

Leskisen rinnastus on kiinnostava mutta heikosti vepsänryhmää valaiseva. Onhan loppuheitto toteutunut koko vepsänryhmässä jo varhain: loppu-*a:t* ja *-ä:t* katosivat paikallissijoista jo muinaisvepsässä; eroja keskustan ja periferian välillä ei ole. Mitään muinaisvepsän jälkeistä loppuheittoaaltoa ei tiedetä olleen; päinvastaisesta kehityksestä – nimenomaan aunuksessa – on sitä vastoin kosolti näyttöä. Toiseksi: allatiivin päätteiden asema on vepsänryhmässä vallan muu kuin sm. kaakkoismurteissa. Aunushan eroaa vepsästä – keskustasta – nimenomaan sikäli, että alkuperäinen allatiivin päätte on aunuksessa levinnyt ekspanstiivisesti suffiksintiseksi yleisulkosijaksi ja osassa aunusta koko ulkosijataivutukseen. Se että tämän merkillisen kehityksen yhtenä sivutuotteena on yleisulkosijan mahdollinen vokaalittomuus, ei juuri yhdistä vepsänryhmää suomen kaakkoismurteisiin ja inkerosiin. Anuksen allatiivisuhteet ovat tulosta niin monivaiheisesta kielten tai murteiden vuorovaikutuksesta, että kehitykselle lienee mahdoton keksiä paralleelia. (Käsittelen tuota vuorovaikutusta pian jäljempänä.)

Allatiivin ja adessiivin opposition puuttuminen juuri länsiaunuksesta näyttää viittaavan karjalan vaikutukseen. Karjalan tunnuspiirteitä juuri on adessiivin ja allatiivin yhteensulautuneisuus. Mutta jos aunuksen allatiivin yhtyminen adessiivi-ablatiiviin olisi karjalan suoraa vaikutusta, miksei päätteeksi ole yleistetty *e:t*öntä tai peräti *-lla/-llä*-vaihtoehtoa, joka karjalassa on levinnyt suffiksintisiin asemiin? Ja miksei karjalasta ole lainattu semanttisesti tarpeellisia erosijoja? – On selvää, että karjalaa ei voi jättää huomiotta aunusta selitettäessä, mutta ainakaan sijasysteemin osalta ei kielten suhdetta voi käsittää yksisuuntaiseksi ja yksivaiheiseksi vaikuttamiseksi.

Karjalan paikallissijasysteemi on muuten samanlainen kuin suomen, mutta adessiivi ja allatiivi ovat langenneet yhteen:

iness.	<i>kalašša</i>	'kalassa'	adess.- allatiivi	<i>kalalla</i>	'kalalla, kalalle'
elat.	<i>kalašta</i>	'kalasta'			
illat.	<i>kalah</i>	'kalaan'	ablatiivi	<i>kalalda</i>	'kalalta'

Varsinaista *-(l)le*-allatiivia ei ole kuin joissakin aunuksen- tai lyydinrajaissa sekamurteissa.² Allatiivipohjaisissa adverbeissa on murteittain *-lle*-aineksisia muotoja; niitä on varsinkin tverinkarjalassa: *aijalleh* 'aikanaan', *härriilleh* 'härillään', *ielleh järilleh* 'edestakaisin', *iralleh* 'irrallaan, -leen', *jalloilleh* 'pystyssä, jalkeilla; pystyyn, jalkeille', *kahalleh* 'auki', *longalleh* 'raollaan, -leen' (Karjalan kielen sanakirja s.v. *aijallah, härilläh, ielläh, irallah, jalka, kahallah, lonkallah*). Tämmöiset adverbit ovat usein merkitykseltään laajoja, aunukselaisytyypisiä; siksi niitä ei voi pitää alkuperäisen – suomalaistyyppisen – edustuksen suorina jatkajina.

Karjalan synkretistinen adessiivi-allatiivi on – päinvastoin kuin vepsänryhmän olo-erosijat – semanttisesti hyvin luonteva muodoste. Kiintoisa on se Kettusen huomio, että muuten moitteetonta suomen yleiskieltä oppineilla karjalaisilla on pahoja vaikeuksia adessiivin ja allatiivin käytelyssä (1960: 17 alav.). Vaikeudet ymmärtääkin. Tulosijahan ikään kuin kätkee sisäänsä olosijan: jokin *Hän käveli torille* implikoi ajatuksen 'sitten hän oli torilla' tai 'hän on torilla', mutta *Hän käveli torilta* ilmaisee päinvastaisen seuraamuksen (vrt. Siro 1975: 85–86). Niinpä ei ole ihme, että hyvin monissa kielissä käytetään samoja prepositioita ja adverbeja välittämään olo- ja tulomerkityksiä, mutta erotehtäviin on omat partikkelinsa (esim. ruots. *på bordet* on yhteyden mukaan 'pöydällä' tai 'pöydälle'; vrt. myös ven. *na stole* 'pöydällä' ja *na stola* 'pöydälle'). – Kovin vahvaa sysäystä ei siis ole tarvittu yhdyttämään karjalan adessiivia ja allatiivia.

Edellä jo ehdin mainita, että Genetz (1890: 170) ja Kettunenkin (1924: 99) ovat olettaneet karjalan allatiivin juontuvan **-llak*-päätteisestä muodosta. Kun sitten loppu-*k* olisi kadonnut, tuo allatiivi olisi yhtynyt adessiiviin. Kettunen pyörsi sittemmin tästä kannastaan, eikä aiheetta: moisesta allatiivista ei ole jälkiäkään muualla itämerensuomessa. Allatiivi on mitä ilmeisimmin ollut koko ims. pohjoisryhmän itähaarassa alkuaan *-llen* (<**-len*) -päätteinen (ks. esim. Kettunen 1940 a kartta 126 ja 1940 b: 230–235, Hakulinen 1979: 105).

Heikki Leskisen selitys karjalan adess.-allatiiville nojaa oletukseen, että (muinai)vepsä olisi Laatokan luoteisrannan *veś* (= vepsäläis-) -kylien välityk-

² Tihvinänkarjalan muodostoon kuuluu sporadinen *-le*-allatiivi (Rjagojev 1977: 63). Se lienee murteen nuoria laina-ainukselaisuuksia (muista ks. esitystäni 1986: 323, 334).

sellä päässyt varhain keskiajalla muovaamaan (muinais)karjalan ulkosijasysteemiä (1973: 220). Hän olettaa, että karjalaisasutuksen ympäröimissä kylissä puhuttu vepsä ei olisi vielä ollut loppuheittoa vaan paikallissijain *a-*, *ä-*vokaalisten päätteiden osalta vasta *â*:lliseksi ja *ǎ*:lliseksi redusoitunutta. Koska karjalaisen enemmistön äännejärjestelmässä nuo redusoituneet vokaalit olisivat rinnastuneet lähinnä *e*:hen, olisi adessiivin (*-llâ/-llǎ*) ja allatiivin (*-lle*) välinen oppositio karjalaisten kannalta kumoutunut. Kun sitten olisi redusoituneiden vokaalien paikalle palautettu karjalaisen enemmistön kannan mukaisesti *-a* tai *-ä*, niillä olisi korvattu myös vepsäläisyydeksi kuviteltu *-e*. Näin syntynyt adessiivi-allatiivi olisi levinnyt nopeasti ahdasalaisessa ja tiheään asutussa Muinai-Karjalassa.

Leskinen ei sano, ketkä palauttelivat *a*:ta ja *ä*:tä vepsän redusoituneiden vokaalien tilalle enemmistön kannan mukaisesti. Jos vepsäläiset olisivat niin tehneet, eivät he olisi ulottaneet palautusta allatiiviin, koska äänteellinen adessiivin ja allatiivin oppositio oli heille yhtä selvä vepsässä kuin karjalassakin. Ja tuskin on mahdollista, että karjalaiset olisivat palautelleet omia vokaalejaan toiseen kieleen, vepsään, ja aiheuttaneet tässä sekaannuksen, joka olisi taas heijastunut takaisin karjalaan. Leskisen selitys tukevoituisi, jos olettaisi jonkinlaiseksi puuttuvaksi renkaaksi vepsäläistynyttä karjalaa, josta virheellinen vepsän tavoittelu olisi hävittänyt adessiivin ja allatiivin opposition. Mutta tällöisestä Leskinen ei puhu mitään, eikä sitä ole tarpeen oletellakaan, koska karjalan adessiivi-allatiiville on varmasti yksinkertaisempia tai ainakin lujemmin tosioihin nojaavia selityksiä.

Lauri Kettunen yrittää ratkaista karjalan adessiivi-allatiivin ja aunuksen *-le*-päätteisen »adessiivin» ongelman viittaamalla eräisiin suomen murteiden paralleeleihin (1940 b: 232–233, 1960: 17–18). Kettusen mukaan monessa suomen murteessa on semmoista »sekaannusta», että palautettaessa vokaaleja loppuheittoiin adessiiveihin ja allatiiveihin (molemmissa *-l*) onkin adessiivin päätte päässyt yleistymään. Vokaaleja on palautettu siksi, että yleisen loppuheiton kannalla ollut murre on sekoittunut toisentyypiseen (esim. lounaismurre Somerolla hämäläistyyppiseen).³ Karjalassa on Kettusen alkuperäisen kannan (1940 b) mukaan sekoittunut suomen lounaismurteista kulkeutunut loppuheittainen kielenparsi ja hämäläissiirtolaisten tuoma säilymäedustus. Aunuksen allatiivimerkityksisten *-l*-ulkosijamuotojen loppuheittoisuuteen

³ Kettunen toteaa – enempää selittämättä –, että adessiivi ja allatiivi ovat voineet sekaantua täysin myös itse lounaismurteissa, ja mainitsee loppuheittoisten (*-l*) esimerkkien lisäksi suffiksilliset muodot *puttomalles* 'putoamallansa', *sisälläs* 'sisällensä' (1940 b: 232). Tällöinen edustus osoittaa, että synkretismin kehittyminen ei edellytä murteiden sekoittumista ja palautuksia: riittää, että loppuheitto rankasti pientaajuistaa täyteläitä päätteitä, jolloin sijain oppositio ikään kuin menettää elinvoimansa ja toisen (yleensä adessiivin) päätte yleistyy säilymäasemiin (ks. esimerkkejä Ojansuu 1901: 170–171, 1904: 6–7).

Kettunen ei ota kantaa mutta selittää e:lliset adessiivifunktioniset muodot samaan tapaan palautuksen tuloksiksi kuin suomen ja karjalan adessiivi-allatiivitkin; se että voitolle pääsi e:llinen päätte, johtuu hänen mukaansa vepsästä (1940 b: 233, 1960: 17).

Karjalan adessiivi-allatiivien vertaaminen suomen murteiden vastineisiin on sikäli harhauttavaa, että karjala on tyypiltään vallan erilainen kieli kuin suomen verrokkit. Nämähän ovat paikallissijoiltaan vankasti loppuheittoisia tai loppuheittomurteiden pohjalta kehittyneitä (niin kuin Kettunen 1940 b: 231–234 mainitsee; merkillinen pikku poikkeus on Porsangin murre, jota Kettunen epäileekin karjalaisvaikutteiseksi).⁴ Niiden vokaalillinen adessiivi-allatiivi vaihtelee – usein tarkan määrääsemäisesti – vokaalittoman variantin kanssa. Karjalassa sitä vastoin ei ole eikä ole koskaan ollutkaan vastaavaa loppuheittoa (Leskinen 1973: 216). Kahden murteen sekoittuminen ja loppuheittainen välivaihe palauttamisineen tai pelkkä loppuheittainen pohja ei siis voi selittää karjalan synkretismejä. Myöhemmin (1960: 18) Kettunen hylkäsikin sekoittumisajatuksensa ja oletti synkretismin tai sen edellytysten »ruvenneen periytymään» jossain vaiheessa aunuksesta ja adessiivin pääseen voitolle »palautettaessa valtaan pääseviä loppuheittomuotoja». Mitä hän tällä tarkoittaa, jää pakostakin hämäräksi.

Kettusen näkemyksissä on yhtä ja toista oikeasuuntaista, ainakin sekoittumis- ja palautushypoteesi ja epäily aunuksen vaikutuksesta karjalaan. Synkretismiongelman ratkaisu ei kuitenkaan ollut hänen ulottuvillaan: kuva aunuksen ja karjalan suhteista ei ollut vielä Kettusen aikoihin niin selkeä, että kaksisuuntaisen vaikutuksen jäljittäminen tai edes oivaltaminen olisi onnistunut.

Aunus on keskiajalla äänteellisesti karjalaistunutta muinaisvepsää (Terho Itkonen 1971). Tuolloin karjalaistuneen esiaunuksen – muinaisvepsän murteen – paikallissijasysteemi oli kaikesta päättäen nykyvepsän ja -lyydin tyypinen: oli *-(l)le*-allatiivi, joka oli selvässä oppositiossa jo yhteen langenneisiin, muualla kuin suffiksin edellä loppuheittoisiin adessiiviin ja ablatiiviin (= adess.ablatiiviin); sisäsjasysteemi oli rakenteeltaan sama, siis inessiivi-elatiivi + illatiivi (ks. ed. s. 413). (Esim. partitiivi oli säilyttänyt olo-erokaasuksista poiketen vokaalinsa: nykyään päätte on määrääsemässä *-tu/-tü, -du/-dü*, jonka *-u/-ü* on karjalan mallin konservointi loppu-*a:n* ja *-ä:n* redusoituma *-â/-ä*, ks. Terho Itkonen 1971: 172–173; sitä vastoin sellaiset Genetzin (1884: 150) runoissa kuulemat inessiivi-elatiivit ja adessiivi-ablatiivi-allatiivit kuin *karzinas-*

⁴ Kettusen 1940 a 126 ja 1940 b: 230–235 esittämien lisäksi voisi mainita Länsi-Uudenmaan murteet, ks. Lehtimäki 1972: 198–200; muista näytteitä tai tietoja esim. Virtaranta 1973, erit. s. 383, Lindén 1944: 89, 95–96, Äimä 1901: 53, Ojansuu 1901: 170–171, White 1982; vanhan kirjjasuomen synkretismeistä ks. Nikkilä 1980: 61–64.

su, metsässä, mäellä eivät kai ole edes poikkeussäilymiä vaan muiden sijain – esim. *lehmännü*-tyyppisen essiivin – mallisia myöhäisiä satunnaismuodosteita.)

Tavoitellessaan äänteellistä karjalahahmoisuutta aunukselaiset yrittivät palauttaa vokaaleja sisä- ja loppuheittoisiin muotoihin. Konsonanttiloppuisiksi kuluneiden sijapäätteiden vokaali saatiin suffiksinetisistä säilymäasemista. (Varsinaisia muotoaineiksia ei näy lainatun karjalasta.) Olo-erosijain vokaalien palauttamisessa päästiin kuitenkin vain puolitiehen: vapaaseen tai määräasemaiseen vaihteluun täytelään ja vokaalittoman päätteen välillä. Oletan, että sama vaihtelu tarttui jo tuolloin loppu-*n*:ttömäksi kehittyneeseen allatiiviin (kuten on tapahtunut laajalti suomen murteissa paikallissijain loppu-*a*:*n* ja *ä*:*n* kadon levitessä). Aunuksen ensi vaiheen päätteistö oli siis tämä:

iness.- elatiivi	-s ~ -ssa/-ssä	adess.- ablatiivi	-l ~ -lla/-llä
illatiivi	-h (+ vok.)	allatiivi	-(l)le ~ -l

Allatiivin päätteen loppuheittoisen variantin syntyyn saattoi myös vaikuttaa karjalaistyyppisen vokaalittoman *-h*-illatiivin malli. Ellei sitten tuo karjalan ja aunuksen yhteinen – osaan lyydiäkin levinnyt – erikoisuus ole aunuksen laina karjalalle. – Illatiivin vokaalin säännöllistä säilymistä vepsässä on kai tukenut mm. sisäheitto (sama koskee muitakin **-hen*-morfeja); vrt. veps. *l'idnha* 'kaupunkiin' < **lidnhan* < **litnahan* ja karj.-aun. *linnah* < **linnaha* < **litnahan*.

Syntyneessä tilanteessa oli ulkosijaparin yhtymiselle mitä suotuisimmat edellytykset: kummankin sijan päätevarianttien taajuus vaihteli runsaasti tavu- ja lauseasemittain, idiolekteittain ja pienmurteittain ja lisäksi päätteiden käyttelyssä oli vieraan vaikutuksen aiheuttamaa epävarmuutta. Tilanne lauke- si, kun systeemi yksinkertaistui allatiivin *e*:*n* yleistyessä *a*:*n* ja *ä*:*n* tilalle koko ulkosijataivutukseen. (Vokaaliton vaihtoehto säilyi.) Tämmöisen kehityksen lukuisat suomalaisparalleelit olivat edellä puheena. (Se että spesifinen erosija oli jo kadonnut esiaunuksesta, ei ole tässä yhteydessä relevanttia.) Allatiivin vokalismin voitolle pääsy on mitä ymmärrettävintä: *-(l)le* oli alkuaankin täyteläistä päätteistä vankka-asemaisin ja viime vaiheessakin kai suhteellisesti taa- jin. Myös suomessa on allatiivin *-lle* voinut yleistyä (ks. Ojansuu 1904: 6, Lindén 1944: 96). Näin syntynyt *-l* ~ *-(l)le* -päätteinen adessiivi-ablatiivi-allatiivi levisi tietenkin myös suffiksinetisiin asemiin; samalla syrjäytyi *jalloilleh* ~ **jalloillah* -tyyppisten adverbiparien adessiivipohjainen muoto, ja sitä mukaa myös parittomien adessiivi- tai ablatiiviperustaisten adverbien *-lla/-llä* korvautui *-lle*-aineksella. Aunuksen systeemi siis kehittyi olennaisesti muusta vep- sänryhmästä poikkeavaksi.

Karjalassa on laajalevikkisiä äännepiirteitä, jotka pakottavat pitämään osaa kielen murteista aunukselaispohjaisina: perusteellisesti ja nimenomaan hyperkorrektisti karjalaistuneena aunuksena (Terho Itkonen 1971: 159, 165, 176,

182). Aunukselaissubstraatti näkyy hyvin sanastossakin (esim. esitykseni 1986: 110–115, 332–334). Aunukselaispohjaisia murteita ovat eteläkarjala ja Sisä-Venäjän karjalaismurteet. Se kantaeteläkarjala, josta ne juontuvat, oli täysin kehittynyt jo 1500-luvulla ennen karjalaisväestön suurta muuttoliikettä Laatokan piiristä itään ja pohjoiseen. Aunukselaispohjaista kieltä puhuvien karjalaisten tiedetään muuttaneen mm. Sisä-Venäjälle sangen laajalta alueelta — kaukaa Nyky-Suomen puoleltakin (Saloheimo 1973) —, joten kantaeteläkarjalaksi kehittyneen aunuksen puhuma-alue on arvioitava melko laajaksi ja läntiseksi. Ja koska murre kai oli syntynyt karjalaisten levittäytyttyä — uutena aaltona — vanhoille aunukselaisseuduille, on aunuksen kielen alkuperäisen alueen otaksuttava ulottuneen ainakin Laatokan luoteispuolelle.

Kun aunuksen läntinen haara alkoi joskus 1300–1400-luvulla muuntua kantaeteläkarjalaksi, törmäsi kaksi hyvin erilaista paikallissijasysteemiä yhteen:

karjala		aunus	
iness.	-šša, -ššä	iness.-	} -s ~ -ssa, -ssä
elat.	-šta, -štä	elat.	
illat.	-h	illat.	-h
adess.	-lla, -llä	adess.-	} -l ~ -(l)le
ablat.	-lta, -ltä	ablat.-	
allat.	-lle	allat.	

Koska nyt kehityksen suuntana oli täysi karjalaisuus — ei vain karjalahahmoisuus kuten aunuksen syntyessä —, piti aunukselaisten oppia erosijat. Tämä luontui kai helposti, koska niiden käytöllä on vahva semanttinen motivaatio (huomaa *päin*-tyyppiset korvikkeet vepsänryhmässä). Illatiivi oli yhteinen. Aunukselaisten olisi pitänyt vielä oppia adessiivin ja allatiivin ero. Kuten edellä (s. 419) mainitsin, tämä oppositio ei ole kovin selkeä eikä helposti omaksuttava. Kun ero tuotti vaikeuksia, yleistettiin varmasti karjalainen — aunukselta puuttuva — vaihtoehto eli adessiivin *-lla, -llä*. Näin sai karjalan synkretistinen adessiivi-allatiivi alkunsa.

Kantaeteläkarjalan alue oli laajahko ja keskeinen. Semanttisesti luonteva, systeemiä yksinkertaistava uudennos levisi vähitellen niihinkin murteisiin, joiden pohja on puhtaasti muinaiskarjalainen, siis vienalaismurteiden edeltäjiin. Aikaa kehitykselle oli: etelä- ja vienankarjalan yhteydet ovat säilyneet katkeamatta näihin päiviin saakka. Luultavimmin adessiivi-allatiivi levisi koko karjalaan jo 1600-luvulle mennessä.

Samalla kun uusi synkretistinen sija levisi, se myös yleistyi suffiksinetisiin asemiin ja allatiivipohjaisiin adverbisiin. Kiintoisaa on havaita, että osassa karjalaa yleistyminen on jäänyt kesken. Kuten edellä (s. 419) jo mainitsin,

tverinkarjala on adverbeiltaan lähes aunukselaisella kannalla: siinä *-lle-* on yhä yleistettynä alkuperäisten adessiivienkin paikalle, kun taas muualla karjalassa on *-lla-*, *-llä-* alkuperäisten tai aunusvaiheessa yleistettyjen *-lle-*päätteiden tilalla. Vanhaa aunukselaistyyppistä edustusta voi havaita muuallakin tytärkarjalassa kuin tverissä, ja jälkiä siitä on eteläkarjalassakin. Se että vienankarjalassa on vähiten *-lle-*aineksia – puuttuvat kai tyynni –, johtuu tietenkin kehityksen lähtökohdasta: pohjamurteessa oli normaali suomalaistyyppinen adessiivin ja allatiivin distribuutio, joten siellä ei tarvinnut edetä yleistetystä *-lle-*kannasta kuten aunukselaislähtöisessä karjalassa.⁵

Nykyaunuksen itämurteissa – siis alkuaan sangen laajan aunuksen alueen reunamalla – esiintyvä adessiivi-ablatiivin ja allatiivin oppositio on joko vanhan kannan säilymää tai uutta kehittymää. Jälkimmäinen vaihtoehto on todennäköisempi: täälläkin on *-lle-* yleistettynä kaikkialle suffiksin eteen. On helppo kuvitella, että läheiset yhteydet lyydiin ovat vuosisatojen mittaan vahvistaneet adess.-ablat.-allatiivin *e*:llisen päätevariantin käyttöä määräkonteksteissa ja heikentäneet toisissa, kunnes oppositio on uudelleen kiteytynyt; suffiksin edellä *-lle-* on säilynyt neutraalina. Muualla aunuksessa täytelään variantin asema on tasaisesti heikentynyt; sen nykyesiintymät ovat pikemmin tiettyihin leksemeihin takertuneita rippeitä kuin vapaan vaihtelun ilmenemiä. Aunus on toisin sanoen hiljakseen palaillut muinaisvepsäläisen loppuheittoedustuksen linjoille. (Inessiivi-elatiivin täyteliäs päätevariantti on kadonnut kaikkialta aunukselta.)

Lyydikin on karjalaistunutta muinaisvepsää. Silti sen ulkosijasysteemi ei ole muuntunut kuten aunuksen. Syy on selvä: vokaalien palauttelu loppuheittomuotoihin – kuten muukin karjalaisvaikutus – on ollut lyydissä verrattomasti vähempää kuin aunuksessa. Ei ole siis kehittynyt muutoksen edellytyksiä: suffiksinetisistä suoja-aseamista kilpailuun vedettyjä *-a*, *-ä* -loppuisia päätteitä. Niinpä kieli on yhä vanhalla, vepsänmukaisella kannalla.

Hahmottamani kuva itämerensuomen koillisryhmän sykretististen sijain kehityksestä kytkee ryhmän lujasti yhteen: synkretismi sai alkunsa muinaisvepsäissä, törmäsi aunuksen syntyvaiheissa karjalaistyyppiseen kantaan, muuntui ja periytyi uudessa muodossa aunukselta kantaeteläkarjalaan ja levittyi lopulta etäisimpäänkin karjalan murteeseen. Muutosten reipas eteneminen aunukselta koko karjalaan voi hieman mietityttää: ilmiö ei ole tutuimpia. On kuitenkin muistettava, ettei karjalan adessiivi-allatiivi ollut mikään aunuksen karkulai-

⁵ Hauskan yleistymisparalleelin tarjoaa hyvin myöhään aunukselta karjalaistunut Suojärven sekamurre. Siinä adess.-ablat.-allatiivi on saanut karjalasta *-lla*, *-llä* -päätteen, esim. *suolla* 'suolla, -lta, -lle', mutta aunukselainen *-lle-* on säilynyt suffiksin edellä: *suollen* 'suollani, suoltani, suolleni', *mielellen* 'mielelläni' (Genetz 1870: 217, 224).

nen vaan karjalan oma muunnos aunuksen synkretismistä. Toisaalta on osoitettu puhtaan aunukselaistenkin uudennosten voivan levitä karjalan koko alueelle; tällöinen innovaatio on ainakin *makai* 'makasi' -tyyppinen supistumaverbien imperfekti (Lehtinen 1982). Luulisin, että suoria tai epäsuoria aunuksen vaikutuksia löydetään karjalasta vielä lisääkin.

LÄHTEET

- BARANTSEV, A. P. 1978: *Obraztsy ljudikovkoj retši*. Petrozavodsk.
- GENETZ, ARVID 1870: Kertomus Suojärven pitäjäästä ja matkutusistani siellä v. 1867. — Suomi II: 8 s. 201–275. Helsinki.
- 1884: Tutkimus Aunuksen kielestä. Helsinki.
- 1890: Suomen partikkelimuodot. Helsinki.
- HAKULINEN, LAURI 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. 4. p. Keuruu.
- ITKONEN, TERHO 1971: Aunuksen äänneopin erikoispiirteet ja aunukselaismurteiden synty. — Vir. 75 s. 153–185.
- Karjalan kielen sanakirja 1–3 (A–N). *Lexica Societatis Fenno-Ugricae* 16, 1–3. Helsinki 1968–1983.
- KETTUNEN, LAURI 1922: *Lõunavepsa häälik-ajalugu I–II*. Helsingi.
- 1924: Miten on selitettävä suomenkielen *a ~ e, ä ~ e* vaihtelu? — Vir. 28 s. 57–70, 89–108.
- 1940 a: Suomen murteet III A: murrekartasto. SKST 188. Helsinki.
- 1940 b: Suomen murteet III B: selityksiä murrekartastoon. SKST 188. Helsinki.
- 1943: Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus. SUST 86. Helsinki.
- 1960: Suomen lähisukukielten luonteenomaiset piirteet. SUST 119. Helsinki.
- KUJOLA, JUHO 1944: *Lyydiläismurteiden sanakirja*. *Lexica Societatis Fenno-Ugricae* 9. Helsinki.
- LAANEST, ARVO 1982: *Einführung in die ostseefinnischen Sprachen*. Hamburg.
- LARJAVAARA, MATTI 1986: Itämerensuomen demonstratiivit I: karjala, aunus, lyydi ja vepsä. SKST 433. Mikkeli.
- LEHTIMÄKI, PEKKA 1972: *oi-* ja *ei-*nominit Länsi-Uudenmaan murteessa. SKST 310. Helsinki.
- LEHTINEN, TAPANI 1982: Karjalan supistumaverbien imperfektityypit. — Vir. 86 s. 1–21.
- LESKINEN, HEIKKI 1973: Kaakkoissuomalaisen loppuheiton yleisyydestä ja alkuperästä. — SUSA 72 s. 210–221. Helsinki.
- LINDÉN, EEVA 1944: Kaakkois-Hämeen murteiden äännehistoria II. SKST 219. Helsinki.
- MARK, JULIUS 1923: *Die Possessivsuffixe in den uralischen Sprachen I*. Helsinki.
- MAKAROV, G. N. — RJAGOJEV, V. D. 1969: *Obraztsy karel'skoj retši*. *Govory livvikovskogo dialekta karel'skogo jazyka*. Leningrad.
- NIKKILÄ, OSMO 1980: Mikael Agricolan teosten paikallissijojen loppuheitto. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 1. Tampere.
- OJANSUU, HEIKKI 1901: Suomen lounaismurteiden äännehistoria: vokaalioppi. Suomi III: 19. Helsinki.

- OJANSUU, HEIKKI 1904: Suomen lounaismurteiden äännehistoria: konsonantit. Suomi IV: 2. Helsinki.
- OJANSUU, HEIKKI—KUJOLA, JUHO—KALIMA, JALO—KETTUNEN, LAURI 1934: Lyydiläisiä kielennäytteitä. SUST 69. Helsinki.
- RJAGOJEV, V. D. 1977: Tihvinskij govor karelskogo jazyka. Leningrad.
- SALOHEIMO, VEIJO 1973: Kyläkunnittainen muutto Tverin Karjalaan ennen vuotta 1651. — Kalevalaseuran vuosikirja 53 s. 43—54. Vaasa.
- Satuja ja legendoja: Martta Pelkosen salmilaisuistiinpanoja. Toimittanut ja suomentanut Raija Koponen. — SKST 323. Vammala 1976.
- SETÄLÄ, E. N. — KALA, J. H. — TUNKELO, E. A. — PELTOLA, REINO 1951: Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteista. SUST 100. Helsinki.
- SIRO, PAAVO 1975: Sijakielioppi. Jyväskylä.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.
- SOVIJÄRVI, ANTTI—PELTOLA, REINO 1982: Äänisvepsän näytteitä. SUST 171. Helsinki.
- SUST = Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia.
- TUNKELO, E. A. 1946: Vepsän kielen äännehistoria. SKST 228. Helsinki.
- TURUNEN, AIMO 1946: Lyydiläismurteiden äännehistoria I: konsonantit. SUST 89. Helsinki.
- WHITE, LEILA 1982: Noormarkun murretta. Suomen kielen näytteitä 16. Helsinki.
- VIRTARANTA, PERTTI 1960: Juho Kujola, karjalan ja lyydin tutkija. SKST 266. Helsinki.
- 1963 a: Lyydiläisiä tekstejä I. SUST 129. Helsinki.
- 1963 b: Lyydiläisiä tekstejä II. SUST 130. Helsinki.
- 1967: Lähisukukielten lukemisto. SKST 287. Helsinki.
- 1973: Someron murrekirja. SKST 309. Vammala.
- 1986: Haljärven lyydiläismurteen muoto-oppia. SUST 190. Helsinki.
- ZAITSEVA, M. I. 1981: Grammatika vepsskogo jazyka (fonetika i morfologija). Leningrad.
- ZAITSEVA, N. G. 1981: Imennoje slovoizmenenije v vepsskom jazyke (istorija i funktsionirovanije form slova). Petrozavodsk.
- ZAITSEVA, M. — MULLONEN, M. 1969: Obraztsy vepsskoj retši. Leningrad.
- 1972: Slovať vepsskogo jazyka. Leningrad.
- ÄIMÄ, FRANS 1901: Äänneopillinen tutkimus Tytärsaaren murteesta. Helsinki.

The syncretic local cases in northeastern Finnic

MATTI LARJAVAARA

Vepsian, Lydian, and Olonetsian trace their roots back to Old Vepsian. All of these lack the separative cases: *kalas* is both 'in the fish' and 'out of the fish' (*kalassa* and *kalasta* in Finnish, respectively), *kalal* is 'on the fish' and 'from the fish' (*kalalla* and *kalalta* in Finnish, respectively). (The meanings expressed by the separative cases in Finnish and the other Finnic languages are often expressed by an ending of the type *-päi* 'from some direction', e.g. Vepsian *mei'tšaspäi* 'from the forest'.) The lative cases in the languages in question are the same as they are in the other Finnic languages, e.g. Vepsian *kalaha* 'into the fish', *kalale* 'to the fish' (there is a slight exception to this in Olonetsian). All of the other Finnic languages

have separative cases. Thus, Old Vepsian appears to have originally had separative cases, but these had already changed at that stage in the development of the language, assuming the form of the locative cases: **kalasta* 'from the fish' > **kalast* > *kalas* (<**kalassa* 'in the fish'), **kalalta* 'from the fish' > **kalalt* > *kalal* (<**kalalla* 'on the fish'). The general apocope (of vowels) undergone by Vepsian is incapable of serving as an explanation for this development.

Demonstrative adverbs lacking a final consonant of the type *sigä* (< **siγällä*, *-ltä*) 'there, from there' and *tägä* (< **täγällä*, *-ltä*) 'here, from here' (including forms ending in *l*) are quite frequently encountered in Vepsian, Lydian and

Olonetsian. The lack of a final consonant has its origins in Old Vepsian. Thus, in Old Vepsian those adverbs had undergone a more advanced phonological development than had the forms of the corresponding case, that is to say, the adessive-ablative. On the other hand it is known that in late proto-Finnic (and in certain other more distant Finno-Ugric languages) it was just adverbs of this type which served as the models according to which the actual exterior local cases developed. It can be assumed that the local demonstrative adverbs would have first lost the *t* formative of the separative cases, thus providing a model for the actual cases. (The irregular development and phonologic atrophy of high-frequency adverbs is by no means unusual). Thus first **sigäld* > *sigäl* (> *sigä*) and **tägäld* > *tägäl* (> *tägä*), and then **kalald* > *kalal*. Then the exterior local cases provided a model for the development of the interior local cases: when **kalald* > *kalal*, then **kalast* > *kalas*. This is the manner in which the adessive-ablative and the inessive-ative originated.

The system of local cases in the eastern dialects of Olonetsian has the same structure as that of Vepsian and Lydian: the inessive-ative is *kalas*, the illative *kalah*, the adessive-ablative *kalal*, the allative *kalale*. In the western dialects, on the contrary, there is only one exterior local case: the adessive-ablative-allative *kalal(e)*. A specific feature of Olonetsian is that there is no opposition of exterior local cases before suffixes, but rather only *-lle-*, for example (*küzü*) *muamalles* 'ask your mother' (the same opposition between a lative and a locative case is found here as is found in other environments).

Olonetsian is Karelianized Old Vepsian. Pre-Olonetsian had the same system as Old Vepsian (as well as contemporary Vepsian and Lydian). But pre-Olonetsian assumed Karelian features, with the desinences ending in a vowel according to the Karelian model being generalized along side of the forms lacking a vowel: the inessive-ative *-s* ~ *-ssa/-ssä* and the adessive-ablative *-l* ~ *-lla/-llä*. According to the model these provided, the allative ending in *-(l)le* acquired an alternate *-l* lacking a vowel (the illative was *-h* in accordance with the model provided by Karelian). Now one of the desinences ending in a vowel, that is to say *-(l)le* became generalized as the alternate for the form

lacking a vowel in the entire declensional subsystem of exterior cases, with the form *-lle-* being generalized before suffixes. This resulted in an adessive, ablative, allative case in *-l* ~ *-(l)le*. (Finnish dialects also exhibit the same type of syncretism of the adessive and allative.) The interior local cases did not have the prerequisites which allowed the local-separative and the lative case to merge. This system has been retained in the western dialects of Olonetsian (a word final *-(l)le* has become rather rare; *-ssa/-ssä* have been lost altogether). The opposition between the adessive-ablative (*-l*) and the allative (*-(l)le*) later spread to the eastern dialects from Olonetsian once again, with the *-lle-* generalized before a suffix still being preserved in the contemporary language.

The Karelian dialects of southern Karelia and the interior of Russia retain their status as Karelianized Olonetsian. The unusual adessive-allative (*meisällä* corresponding to both Finnish *metsällä* 'at/with the forest' and *metsälle* 'to the forest') is explained by the Olonetsian basis of those dialects. When Olonetsian began to acquire Karelian features its speakers had to borrow the missing separative cases from the Karelians. That caused no difficulty. But learning to distinguish between the adessive and the allative did cause difficulties: this opposition is not as clear as the differences between the other exterior local cases (Karelians always experience difficulties learning to distinguish between the Finnish adessive and allative). Thus the Olonetsians generalize the case which their own language lacks, this certainly being the Karelian allative with the ending *-lla* ~ *-llä* (in the efforts of the Olonetsians to be indistinguishable from Karelians: Karelian was the prestige language). This is the manner in which the Karelian adessive-allative originated.

The proto-Southern Karelian adessive-allative spread from there to the other dialects of the language which were descended purely from old Karelian dialects. In those Karelian dialects which are based on Olonetsian the double meaning of *-lle-* in many adverbs remains as proof of the former situation (e.g. Tver Karelian *iralleh* '(entering the state of being and being) loose' (cf. Finnish *irallaan* 'being loose' vs. *iralleen* 'entering the state of being loose'). In the other dialects of Karelian there is only *-lla/-llä-* before suffixes.